

Milieueconomen in tijdperk 3 van de mensheid

Aviel Verbruggen (Universiteit Antwerpen) 18 December 2025

De mensheid is beland op een tweesprong. Het is kiezen voor dringende, drastische transformatie, of gewoon voortdoen met fossiele brandstoffen en wapengekletter.

Kiezen of Verliezen

Voortdurend gebruik van fossiele brandstoffen veroorzaakt onomkeerbare opwarming, die de klimaatverandering aanjaagt. Het gebruik vernietigt niet enkel het milde klimaat, maar ook democratische instituties, de kansen op wereldvrede en betere leefomstandigheden van miljarden arme mensen. Fossiele brandstoffen zijn een bron van grote superwinsten, extreem groot als oorlogen woeden. Superwinsten verhogen de invloed van neoliberale machthebbers. Ze verhinderen het ontplooiën van beschikbare echte oplossingen om planetaire catastrofes te vermijden. De tentakels van fossiele brandstoffen zijn over de wereld gespreid. Zich ervan verlossen vraagt creativiteit en moed, maar is een basisvoorwaarde om ruimte te bekomen voor positieve maatschappelijke transformaties. Fossiele brandstoffen vervangen door klimaatvriendelijke, vreedzame, rechtvaardige, duurzame energiewinning en -gebruik is mogelijk, noodzakelijk en wenselijk. De titanenstrijd in de energiewereld is beslissend voor de toekomst van de mensheid.

Transformatie van energiesystemen en van maatschappelijke instituties

De cruciale energietransformatie van fossiel naar duurzaam is beter haalbaar in samenhang met ingrijpende politieke, socio-economische, juridische, culturele en mentale veranderingen. Neoliberale instituties onder controle van Big Money zijn te vervangen door democratische instituties ten dienste van alle mensen in ethisch bestuurde, rechtvaardige leefgemeenschappen. Dit vereist geen nieuwe, ideale mensen, hetgeen een onbereikbaar en gevaarlijk droombeeld is. Overtuiging, goodwill, ideale mensen kunnen geen wereldwijde problemen oplossen. Goede afstemming tussen mentale en materiële belangen, nagestreefd door individuen en gemeenschappen, is de sleutel tot verandering en transformatie. De meeste mensen zijn vooral begaan met hun eigen belangen. Dit is praktisch gezien ook de best werkende houding, tenzij eigenbelang ontaardt in hebzucht, egoïsme tot narcisme, dat het gemeenschappelijk goed ernstig schaadt. Zulke schade verhinderen vraagt politiek-economische, juridische, politionele instituties in dienst van het algemeen belang.

Derde tijdperk van de mensheid

Dit tijdperk is geïnitieerd in het laatste kwart van de 20ste eeuw door de energie-economie. Omdat photovoltaïsche conversie en windturbines de edelste vorm van energie, zijnde elektriciteit, uit natuurlijke bronnen alsmaar goedkoper wordt, winnen ze de strijd tegen elektriciteit met stoom opgewekt. Stoom bekomen en gebruiken vereist omslachtige installaties en grote financiële uitgaven. Daar bovenop zijn de sociale kosten en risico's reusachtig, zoals de klimaatverandering, milieuvervuiling allerhande, en atoomcatastrofes. Economen die beweren dat we alsmaar rijker worden, zien het verschil niet tussen financiële uitgaven en sociale kosten. Als top-kwaliteit energie is elektriciteit geschikt voor bijna alle energiebehoeften, uitgezonderd transporten op grote afstanden met vliegtuigen, schepen, raketten, ... Hernieuwbare elektriciteit, hoofdzakelijk lokaal gewonnen, is de ruggegraat van een rechtvaardige en duurzame toekomst. In 2014 deze toekomst belemmerd door de coup van grote Europese elektriciteitsproducenten en de EU Commissie om voorrang te geven aan grootschalige opwekking. Klimaatverandering is een mondiaal probleem, en vereist

wereldwijd toepasbare en betaalbare oplossingen, maw kleinschalige opwekking. PV-technologie is essentieel kleinschalig, verbetert steeds verder en is betaalbaar. Dit is de belangrijkste, effectieve troef van economische tegenmacht, in het belang van alle wereldburgers.

Bijdrage van milieueconomen

Het raamwerk van de Kosten-Baten Analyse is milieueconomen het meest vertrouwd. KBAs zijn echter onvoldoende in omstandigheden van eeuwen verre tijdshorizonten, onzekerheid ontaard in onwetendheid, en onomkeerbaarheid die veronderstelde substitueerbaarheid afbreekt. Ook bemoeilijkt het klassieke stramien van strategisch management het vereiste disruptief denken. De vele transformaties naar tijdperk 3 beschrijven en organiseren vereist kennis over en ervaring in veel maatschappelijke domeinen. Hoe verschillende bijdragen tot een consistent geheel verenigen. Interdisciplinaire consortia van kenniswerkers vragen veel tijd en middelen, zonder garantie op bruikbare resultaten. Een andere mogelijkheid is het samenvoegen van verschillende lagen in een laminaire stapeling. Zo blijft diepgravend onderzoek per discipline en thema mogelijk, en kan het multidisciplinair karakter van de analyse tot haar recht komen.

Wederzijds versterkende oplossingen

Het smalle pad dat een redelijke kans biedt om menselijk leven op Aarde te vrijwaren, is bezaaid met hindernissen, die alle te overwinnen zijn. Er komen veel thema's, analyses en voorstellen bij te pas. De analyse en voorgestelde oplossingen zijn het resultaat van rationele analyse en van wederzijds versterkende wisselwerkingen. Het schema geeft hiervan voorbeelden. Bv. de vierde lijn. Lokale Hernieuwbare Elektriciteit - Wereldwijd betaalbaar en toepasbaar betekent het Einde van het Stoomtijdperk, gepaard gaande met Natuurlijke degrowth van circa een kwart van de mondiale industriële activiteiten. De krimp is natuurlijk wanneer privé en publiek economisch voordelig. Het thema van nulgroei door John Stuart Mill al aangekaart in 1881, krijgt in tijdperk 3 een natuurlijke, zinvolle toepassing.

Gerelateerd boek: [Era 3 of Humanity](#)